

Opleiden tegen vergrijzen

De toename van de gemiddelde leeftijd met ongeveer tien weken per jaar is mede het gevolg van een stijgende levensverwachting. Grotendeels gaat het hierbij om een toename in het aantal gezonde levensjaren (CBS StatLine). De meesten van ons zijn blij met het vooruitzicht op een langer leven in goede gezondheid. Toch wordt deze demografische ontwikkeling in openbare debatten en beleidsdiscussies vaak als probleem beschouwd. Een groeiend aantal oudere mensen kwalificeren we als 'vergrijzing', maar dit impliceert ook dat de potentiële beroepsbevolking ten opzichte van de niet-werkende ouderen steeds meer afneemt. Deze ontwikkeling geeft aanleiding tot discussies over de houdbaarheid van pensioenregelingen in onze verzorgingsstaat. Het uitstellen van de pensioenleeftijd en het stimuleren van arbeidsparticipatie lijken voor de hand liggende beleidsmaatregelen om de grijze druk beheersbaar te houden. Echter, aan leeftijd gerelateerde achteruitgang in lichamelijke en geestelijke gezondheid kan de effectiviteit van dergelijk beleid beperken. Er zijn empirische aanwijzingen dat ouder worden gepaard gaat met een afname van cognitieve vaardigheden, zoals het verwerken van nieuwe informatie en van de capaciteit van het werkgeheugen. Tegelijkertijd is het belang van cognitieve vaardigheden op de arbeidsmarkt de laatste decennia sterk toegenomen. Zo bezien zou een afname van cognitieve vaardigheden tijdens de levensloop het probleem van de vergrijzing nog versterken.

Echter, er zijn redenen om optimistisch te blijven. Ten eerste is er bij sommige dimensies van cognitie, zoals procedurele kennis die nodig is om routinetaken uit te voeren, geen sprake van achteruitgang. Bovendien kunnen opgedane kennis en ervaring cognitieve achteruitgang compenseren. Een groot aantal studies verwerpt dan ook de hypothese dat de arbeidsproductiviteit systematisch afneemt met de leeftijd. Achteruitgang van bepaalde cognitieve vaardigheden kan een punt van zorg zijn in sommige functies of beroepen, terwijl een vergrijzend personeelsbestand in andere functies waarin prestatie sterker van kennis en ervaring afhangt juist de productiviteit kan verhogen. Ten tweede zijn er aanwijzingen dat het proces van cognitieve achteruitgang door cognitieve training vertraagd kan worden en dat hersenstructuren vormbaar zijn (Woollett en Maguire, 2011).

De derde en misschien de belangrijkste reden voor optimisme is dat betere omstandigheden tijdens de kindertijd en adolescentie, een gezonde levensstijl, en meer en beter

THOMAS DOHMEN

Hoogleraar aan de Universiteit Maastricht
en directeur van het Researchcentrum voor
Onderwijs en Arbeidsmarkt

onderwijs, het cognitieve vermogen op oudere leeftijd positief beïnvloeden. Onlangs lieten Skirbekk *et al.* (2012) zien dat er grote verschillen in leeftijdsgroep-specifieke *direct recall* scores bestaan tussen de landen van Noord-Europa, Midden-Europa, Zuid-Europa, de Verenigde Staten, China, Mexico en India. Deze scores meten hoeveel woorden iemand zich kan herinneren uit een lijst van tien hardop voorgelezen woorden. Het is een maat voor de capaciteit van het kortetermijngeheugen, die bepalend is voor talloze uitkomsten, zoals het risico op het ontwikkelen van dementie. Terwijl cognitie in alle landen met de leeftijd afneemt, functioneren ouderen in de Verenigde Staten en landen in Noord- en Midden-Europa op een aanzienlijk hoger niveau dan in

Zuid-Europa, China, Mexico en India.

Omdat cognitief functioneren een van de beste voorspelers van individuele productiviteit is, zal de duur van de periode waarin individuen hoge cognitieve prestaties kunnen behouden van invloed zijn op de periode waarin zij actief op de arbeidsmarkt kunnen blijven. De last van de vergrijzing komt dus niet goed tot uiting door traditionele afhankelijkheidsratio's zoals de 'grijze druk'. Volgens de voor cognitie gecorrigeerde, afhankelijkheidsratio van Skirbekk *et al.* (2012), waarin oudere mensen met goede cognitieve functies deel uitmaken van de noemer en niet van de teller, is de druk van de vergrijzing niet per se het grootst in landen met een chronologisch oudere leeftijdsopbouw.

Een hoger opleidingsniveau is geassocieerd met betere cognitieve vaardigheden op oudere leeftijd en leidt tot een langere gezonde levensverwachting. Het verschil in de gezonde levensverwachting tussen personen met een hbo of universitair diploma en vmbo'ers is meer dan tien jaar. Een laag opleidingsniveau is een risicofactor voor de ziekte van Alzheimer. Omdat jongere beter opgeleide cohorten in Nederland geleidelijk de oudere minder goed opgeleide cohorten vervangen, zal de grijze druk wat minder sterk uitpakken dan door velen wordt verwacht. Naast optimisme bieden deze inzichten ook een belangrijkste boodschap, namelijk dat het opleiden van de jonge cohorten van groot belang is voor chronologisch vergrijzende populaties.

LITERATUUR

Skirbekk, V., E. Loichinger en D. Weber (2012) *Variation in cognitive functioning as a refined approach to comparing ageing across countries*. Publicatie op www.pnas.org.

Woollett, K. en E.A. Maguire (2011) *Acquiring 'the Knowledge' of London's layout drives structural brain changes*. *Current Biology*, 21(24), 2109–2114.

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.